

Szakolczay Lajos

SZELLEMEK ÉS LÉLEK

Kányási Holb Margit és Fátyol Zoltán kiállítása a Duna Galériában

Forrás: http://www.napkut.hu/naput_2006/2006_01/111.htm

Debrecen nincs a világ végén, művészetéről-művészeiről mégis alig hallunk. A kálvinista Róma talán csak nem zárta be magát? Nem. Sokkal inkább mi zártuk be magunkat, hiszen az értékölismerés tekintetében gyakran rosszul funkcionáló főváros nem akar – nem tud? – a *kintről*: Keletről, Nyugatról jövő „passzát” fölhajtóerejéről tudomást venni. Mintha csak mi volnánk az esztétikum birtokosai, s ami rajtunk, mozgáskörnyezetünkön és érdeklődési körünkön kívül történik, még szóba vételre sem érdemes.

A jégtábla, a hallgatás közönye, szerencsére, időnként azért oldódik valamit, s ilyenkor látni csak igazán, hogy a kortárs magyar művészet fája nem csupán a pesti flaszterba eresztette gyökerét. Hanem mindazon talajba – Pécsről Debrecenig és Győrtől Szegedig egytől egyig értéket hordoz a *humusz* –, amely hagyomány és újítás sójával képes a sarjadást és növekedést táplálni.

Ha nem így volna, a Duna Galéria (a Vigadó bezárásával egyre inkább rangot adó) tárlata nem mutathatna föl két izgalmas karaktert. Jóllehet mindketten – a textilművész *Kányási Holb Margit* is, és a festő-grafikus *Fátyol Zoltán* is – debreceni illetőségű alkotók, műveikben nyoma sincs a hagyományos, oly sok művészt (igaz, a táj varázsával) fojtogató *alföldiség*nek.

Náluk a táj, a táj-elemek, a szöszmötölő – a paraszti életritmust és szokásvilágot jellemző – idő, az egyre szűkülő horizont valamiképp át van szellemítve. Magyarán, szinte kultikusan kötődnek az európai művészet áramlataihoz. Fátyol Zoltán jobbára lírai absztraktját távolról Klee és Dubuffet vigyázza – főképp a lelki töltetről valló színkezelésben és a vonalháló „gyermekrajzos” mélységében észlelni ezt –, mint ahogyan a szövött textilt lassan elhagyó Kányási Holb Margit leheletfinom szálainak, nemezalapú (nemeztechnikával: gyúrással, mángorlással stb. készült), némelykor pókhálóvékonyságú szövedékeinek egybefüggő érzelmetérképét is, halál- és létkeserű zsákvásznaival – szobor formában – egy európai hírű művész, Abakanowicz őrzi.

Csak hogy Fátyol artisztikus tájzsemléletével – mert a színzárványok léttapasztatatok –, a maga franciás könnyedségével odahagyta az „ősöket”, és az idő rétegzettségét a papír síkjának különböző rétegeiben mutatja föl (az utolsó fény- és színáteresztő réteg – valójában *selyemrács* – mindig a szűrőpapír, vagyis papírvatta). És Kányási Holb Margit lírai fogantatású teremtésünnepe is más – mert egyéniség épít szálakból hálórácsot és szerkezetes folt tengert –, mint a nagy lengyel tértextiljeinek fájó némasága.

Miért mégis a – ha csak csöppnyi jellemtulajdonságról valló – rokonkeresés? Hogy ezekkel a távoli partokkal – a lényükben rejtekező belső fénnel – is meg lehessen világítani: egy-egy karakter molekulája inkább bennük van, mint a hely szellemét és drámáját viharos fényhatásokkal megjelenítő Holló Lászlóban vagy – tágítva a horizontot – a különben zseniális, a képet életvászonná szövő Ferenczy Noémiban.

Fátyol Zoltánnál és Kányási Holb Margitnál is a lírai absztrakt, a motívumvilágában, szerkezetében és színkezelésében is lenyűgöző, nonfiguratív tárgyi világ *szépségén* van a hangsúly. Mindketten *elvesznek* az anyagból. Pontosabban az ábrázolás folytán könnyed mozdulattal – az utca követ vágja így ketté a madárszárny vagy a tollsöprű – teszik átlátszóvá-sejtelmessé a reáliákat. A

természetből kiszakított, mert mindig – anyagában is – természetalapú *álomidő* múltidéző gesztusa természetesen így (ha csak nyomokban is) megmarad, ám az egészét át- meg átjárja a modern sík- és térrendezés indulatokat és érzelmeket ugyancsak bekapcsoló lendülete.

Bár elsőbbre – megtévesztően – mindkettőjünkél csak a harmóniára épülő szépség látszik, és annak *lírai futamai*, de a rendezettség kék-zöld szigeteinek és az erekkel (*bot*-erekkel) áthálózott gyapjúszárnyak mögöttésében fölsejlik valaminő dráma is. A talált tárgyban mint *elveszejtett időben* benne lévő (a festőművészen legalábbis azt involváló) megfeszítettségérzés? Vagy – a textilművész esetében – a szövött – mértani? – *rendből* (korábbi pályaszakasz) kilépő alkotó viharos önkifejezésének – az absztraktra való áttérésnek – bizonyágkereső izgalma?

Akárhogy is van, a Duna Galéria-beli tárlat (*Kettős pont*) – főképp mert friss művek szemléje – tárgyi gazdagsággal mutatja azt az utat, ahol a két művész most tart. Az előzmények is érdekeseek – vagyis hogy Fátyol Zoltán némelykori figuralitása (*Európa elrablása*, 1991) miként fordult át fokozatosan az absztraktba, illetve hogy Kányási Holb Margit, odahagyván szövött textiljeinek („*Kék a lába...*”, 1998) keménységét és szálbiztonságát, miképp lett egy belülről jövő, az érzelmeikkel sem takarékosan bánó sejtelem-világ kifejezője –, de még inkább érdekes jelenkori állapotuk. Az a minőség – mindenkori tartóoszlopa az esztétikum –, amiben önmaguk leglényegére találtak, otthonra leltek.

A festőművész idő-játéka, jóllehet eredménye absztrakt kép, nagyon is megnevezhető terrénumon, a természetben, azon belül is a Malom-gát növényi korhadékot és ipari tárgyat egyként rejtő pusztáján zajlik. A képeken szereplő (valóságos vagy a valóság és fantázia mezsgyéjén egyensúlyozó) látványelemek – egyszer fókuszba kerülve (*Tárgy*, 2004), másszor motívumbéli, bár hangsúlyos „kiegészítőként” (*Növényi roncsok*, 2004) – újabb és újabb (egymásra ragasztott) réteg fényjátékát-csillogását, a papír erezetén, rácsos hálóján áttetsző „összegző múlt” sejtelemnyi létét mutatják.

Az alapként, háttérként festett, krétával rajzolt felület és a ráragasztott, valamely korábbi műből megőrzött *roncsolt világ* (nem szükséges itt paszpartu) valódi táblakép hatását kelti (*Leszerelt üzem I–II.*, 2005). Ez esetben a kollázs-technikával szervesülnek egygé a különböző *idő-elemek*.

Különben is, Fátyol Zoltán mestere a különböző anyagok és technikák vegyítésének. Képeinek alapja (alaprétege) a karton, ritkább esetben a farost. És az ezeken számtalan variációban élő laboratóriumi szűrőpapír. Ezek hordozzák – applikációval, ragasztással, más, idegen anyag (például a fa, növényi rost, fűszál, fém, keksz) fölvitelével – a táj és egy elkomorult belső „táj” tisztán kivehető üzenetét. Az így kialakított furcsa kozmosznak, bár hiányoznak belőle az égi jelek, csaknem szakrális tartalma, sugárzása van. Az elmúlás fölötti – halált előző – *képmeditáció* egy-egy esetben szinte érzéki tartalmakat közvetít (*Tárgy; Növényig roncsok*).

Szellem és lélek költözik – klorofillként? – ezekbe a fénylőn sötétlő zöldekbe, mintha evvel a gesztussal valahogyan megállíthatnák a romlás. Különleges szépségű, az ipari formát művészi eszközökkel (applikációval, festéssel) megélenkítő, a rekeszek ritmusát képi jelekkel fokozó „tárgyhasonításai” – két valahai nyomdai betűszekrény avatódott műtárggyá – azért sugallnak, helyenként a szinkópát (zene!) is megvillantó rendet, mert a művészen is ott él ez a teremtéshez elengedhetetlen „tartozék” (*Pásztor-katalógus; Malom-gát-katalógus* – mindkettő 2005).

Kányási Holb Margit építkezése is hasonló intenzitással történik, csak nála épp fordított irányú a fejlődés. Vagyis a jól megtervezett és kivitelezett, bizonyos alkalomhoz, szerephez, fölhasználási módhoz kötődő *anyag* – mert megszűnt az ipari háttér? mert a mértan rácszatát és a kivitelezés biztonságát megunó művész többre vágyott? – az absztrakt textilkép bizonytalan mélységébe szédült. Ez a „bizonytalan mélység”, bármilyen volt is (esetünkben – sikeres) az előélet, minden olyan művész sajátja, aki új csapásokat igyekszik meghódítani.

A textiltervezői múlt, noha benne ugyancsak kiemelkedő szerepe volt az invenciónak, még nem elég arra, hogy valaki a függönyök, párnák, asztalterítők, takarók világából egyszerre csak az „öncélú” teremtés kozmoszába lépjen. Textilművésznünknek nem is kellett megtennie ezt a nagy ugrást, hiszen pályáján kezdettől fogva jelen volt az *autonóm textil* mint a kéz melegét és az alakítókézség szenvedélyét *metafizikai csöndként* megörökítő csoda. Önmagát, lelkének viharait, érzéshullámaint építette be – mert mentsvárnak tetszett? – a szépséges anyagba, hogy a pamut (későbbben e nemeztechnikával készült kép) bársonyával egyesülhessenek.

Egy korai kép, a még főiskolásként készített *Tengerpart* (1972) zárkózott fegyelmű konstruktivizmusa, és a színek közötti kontrasztok érzeki többlete már vallott erről az elhivatottságról. Innen, erről a síkról a tudatos képépítés egyszerre világos és sötét kazamatáiból kellett eljutnia, a fölborzolt pamut, a gyakran papírmasszával összegyúrt textil, a természetes alapanyag keltette *bódulat* érzelmi és gondolati mezőire.

Kányási Holb Margitnál, még szerkezetes textilképeiből is kitetszik (*Közel s távol*, 2004), jobbra az érzélem dominál. Az forrásítja tömöttebb (*Futó víz; Vízfüggöny; Tükröződés* – mindhárom 2005) és lazább szerkezetű, a rácsszerkezet (színes gyapjúszál) illuziórikus mértanába színes foltokat, *érzelemgócokat* ültető képeit is (*Lebegő formák; Áttört* – mindkettő 2004). Szerkezetei, még a helyenként visszavont színtobzódás ellenére is (*Kéve*, 2004), vibrálnak, mintha elektromos árammal volnának telítettek. Ez a vibrálás, a szakralitáshoz való „utat”, feltöltődést a bensőben lakozó imamalomból merítve, még olyan textilképen is észrevehető, amelyen tört fehér (úszó angyal?) a fényforrás (*Léghajó*, 2004). Hát még azokon a fölfüggesztett, lámpával átvilágított fényhártyás szerkezetű csodákon (*Tükör által I–II.*, 2004), amelyeken két üveglap közé van préselve a faág és megannyi levél, mi több, egy egész cserjevilág formájában a természeti széphez kötődő elmúlásérzetünk, a *halott idő*.

A teret belakó objecten (*Trianguláció*, 1995–2005) és a szövést mint formát, mint életérzést piederasztálra állító installáción (*Kellékek*, 2005) – szépek, sugarasak, az anyagba rejtett ereikkel, szálaikkal az élet forrását szimbolizálják – nincsen meg a fönt említett bódulat. Ez természetesen azt is jelenti, hogy Kányási Holb Margit drámai érzettségű, jóllehet a lírától sem idegenkedő *szépségmértanában* minden lényeges vonulat (érzelmi terrénum) benne foglaltatik.